

Επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα

Με βαθιά συγκίνηση σας καλωσορίζω στην πρώτη πανηγυρική εκδήλωση

του ΔΣΑ με θέμα την «Επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα», ένα διαχρονικό, εθνικό αίτημα, έναν ιερό αγώνα που μας ενώνει όλους.

Ευχαριστώ θερμά για τη συμμετοχή τους διακεκριμένους ομιλητές που μας τιμούν με την παρουσία τους: τον Καθηγητή Jan Toporowski από το Παν/μιο του Λονδίνου, την Ελένη Κόρκα, Επίτιμη Γενική Διευθύντρια Αρχαιοτήτων και Ειδική Σύμβουλο του Υπουργείου Πολιτισμού, που έχει διακριθεί, μεταξύ άλλων, για την αρχειακή της έρευνα σχετικά με το θέμα, τον συνάδελφο Χρίστο Μυλωνόπουλο, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, και Πρόεδρο του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Ποινικού Δικαίου, τον Δημήτριο Ορφανίδη, Εφέτη, και Πρόεδρο του Κύκλου Ελλήνων Λογοτεχνών Δικαστών, τον συνάδελφο Χριστόφορο Αργυρόπουλο, Πρόεδρο του Ιδρύματος Μελίνας Μερκούρη, καθώς και τους συντονιστές της εκδήλωσης συνάδελφους Ειρήνη Σταματούδη, Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας, με ιδιαίτερη επιστημονική

ενασχόληση με το ζήτημα, καθώς και τον Θέμη Σοφό, Αντιπρόεδρο του Συλλόγου μας.

Επειδή πολλοί, διαχρονικά έχουν θέσει εν αμφιβόλω την αυτεπίγνωση του ελληνικού έθνους εν σχέσει προς τα γλυπτά του Παρθενώνα, ξεκινώ μ' ένα απόσπασμα των «Απομνημονευμάτων» του Μακρυγιάννη, όπως επέλεξε να το αναδείξει ο **Γιώργος Σεφέρης** στο δοκίμιό του «Ενας Έλληνας - ο Μακρυγιάννης». Γράφει ο ποιητής για τον πολεμιστή: «*«Είχα δυο αγάλματα» σημειώνει [ο Μακρυγιάννης] «περίφημα, μια γυναίκα κι ένα βασιλόπουλο, ατόφια – φαίνονταν οι φλέβες, τόση εντέλειαν είχαν. Όταν χάλασαν τον Πόρο, τα 'χαν πάρει κάτι στρατιώτες, και στ' Αργος θα τα πουλούσαν κάτι Ευρωπαίων· χίλια τάλαρα γύρευαν... Πήρα τους στρατιώτες, τους μίλησα: Αυτά, και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην το καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Γι' αυτά πολεμήσαμε»*.

«Καταλαβαίνετε», συνεχίζει ο Σεφέρης. «Δε μιλά ο Λόρδος Μπάιρον, μήτε ο λογιότατος, μήτε ο αρχαιολόγος· μιλά ένας γιος τσοπάνηδων της Ρούμελης με το σώμα γεμάτο πληγές. “Γι' αυτά πολεμήσαμε”. Δεκαπέντε χρυσοποίκιλτες ακαδημίες δεν αξίζουν την κουβέντα αυτού του ανθρώπου. Γιατί μόνο σε τέτοια αισθήματα μπορεί να ριζώσει και ν' ανθίσει η μόρφωση

του Γένους. Σε αισθήματα πραγματικά και όχι σε αφηρημένες έννοιες περί του κάλλους των αρχαίων ημών προγόνων ή σε καρδιές αποστεγνωμένες που έχουν πάθει καταληψία από το φόβο του χύδην όχλου».

Αυτό το «πραγματικό αίσθημα» **υπαρξιακής και πολιτισμικής ταύτισης** του ελληνικού έθνους με τα γλυπτά του Παρθενώνα είναι που μας ένωνει στον ιερό αγώνα για την επιστροφή -ή όπως ορθά νομίζω επιλέξαμε να τιτλοφορήσουμε τη σημερινή εκδήλωση- την **επανένωση των γλυπτών**.

Έχω πει πολλές φορές ότι **το δικηγορικό σώμα είναι ζωντανό κομμάτι της κοινωνίας**. Αφουγκράζεται τις ανάγκες της, μοχθεί για την κοινωνική πρόοδο, υπερασπίζεται φύσει και θέσει τα δίκαια εθνικά αιτήματα. Αυτό πράξαμε -αταλάντευτοι μέχρι την τελική δικαίωση- και όταν οι δύο Έλληνες στρατιωτικοί κρατήθηκαν από τις τουρκικές αρχές, χωρίς απαγγελία κατηγοριών, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό πράττουμε και τώρα. Θέτουμε τις δυνάμεις μας στην υπηρεσία της εθνικής προσπάθειας προκειμένου να επανενωθούν τα γλυπτά του Παρθενώνα, αυτά τα **«ιερά και σεβάσμια τμήματα της ζωής ψυχής του Ελληνισμού»**, όπως εύστοχα τα χαρακτήρισε ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος.

Την απόφαση αυτή λάβαμε στο υψηλότερο δυνατό θεσμικό επίπεδο. Με την ιστορική της Ολομέλειας των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος στις 2/11/2019 στη Λάρισα, συγκροτείται **«Πανελλήνια Επιτροπή Διεκδίκησης Επιστροφής των Γλυπτών του Παρθενώνα»**. Αναγνωρίζοντας τον εθνικό χαρακτήρα της προσπάθειας και την ανάγκη ευρύτερης δυνατής εκπροσώπησης και συμμετοχής, απευθυνθήκαμε, χωρίς αποκλεισμούς, σε 58 φορείς της χώρας, μεταξύ των οποίων Πανεπιστήμια, ΝΠΔΔ σωματειακής μορφής, τριτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις και επιστημονικοί φορείς. Η ανταπόκριση μέχρι τώρα είναι ενθουσιώδης και αναμένουμε πολύ σύντομα τη συγκρότηση της Επιτροπής σε σώμα και την έναρξη των εργασιών της. Επειδή, όπως είναι ευνόητο, η Επιτροπή αυτή θα είναι πολυμελής, θα συγκροτηθεί ολιγομελές Εκτελεστικό Συμβούλιο, το οποίο θα έχει την ευθύνη συντονισμού του έργου της Επιτροπής και εκτέλεσης των αποφάσεών της, αλλά και ομάδα ειδικών νομικών, για την παροχή νομικής κάλυψης σε σχέση με την διεκδίκηση των γλυπτών. Η παρούσα ημερίδα εγγράφεται σε αυτή την πάνδημη προσπάθεια του δικηγορικού σώματος.

Όπως όλοι οι μαχόμενοι δικηγόροι γνωρίζουμε, αφετηρία κάθε διεκδίκησης είναι η αποσαφήνιση του **πραγματολογικού υποβάθρου**. Τα «Γλυπτά του Παρθενώνα», όπως είναι γνωστό

αφαιρέθηκαν από τον 7ο κόμη του Έλγιν, πρέσβη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από το 1799 μέχρι το 1803, μεταφέρθηκαν στην Βρετανία το 1806, όπου παραμένουν έως και σήμερα στο Βρετανικό Μουσείο.

Στον πυρήνα της νομικής αμφισβήτησης βρίσκεται ένα φερμάνι -αμφίβολης ισχύος- που δόθηκε από τον καϊμακάμη Σεγούτ Αβδουλάχ, στον Έλγιν. Αμφισβητούνται μέχρι σήμερα τόσο η ίδια η γνησιότητά του (καθώς το πρωτότυπο έχει χαθεί και διασώθηκε μια αγγλική μετάφραση μιας προηγούμενης ιταλικής μετάφρασης, που φαίνεται να παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ τους), όσο και η αρμοδιότητα έκδοσής του (καθώς δεν εκδόθηκε από τον Σουλτάνο), η νομική του βασιμότητα βάσει του τότε ισχύοντος δικαίου, καθώς και το αν υπήρξε προϊόν δωροδοκίας.

Επικαλούμενος, λοιπόν, ένα φερμάνι χωρίς νομική υπόσταση, ο Έλγιν αφαίρεσε αυτογνωμόνως, δηλαδή έκλεψε, από τον Παρθενώνα 96 γλυπτά, το μισό περίπου του γλυπτού του διακόσμου.

Ο Παρθενώνας όμως δεν είναι ένα οποιοδήποτε αρχαίο μνημείο. Δανείζομαι εδώ την έξοχη περιγραφή του Χριστόφορου Αργυρόπουλου: *«Ο Παρθενώνας συμβόλιζε και συναιρούσε τις δημοκρατικές αξίες, την πρωταρχία του λόγου και τη λατρεία του κάλλους. Τα βασικά δηλαδή χαρακτηριστικά*

του πολιτεύματος της αθηναϊκής δημοκρατίας. Ο περίοπτος αυτός ναός της ελευθερίας, της γνώσης και της ομορφιάς, ορίζεται από το αττικό τοπίο, τη χάρη του και το φως του. Το περιβάλλον που όρισε το ελληνικό μέτρο».

Γι' αυτό δικαίως αποτελεί στοιχείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, που όχι μόνο εντάχθηκε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO (το 1987), αλλά αποτελεί και το σύμβολο της ίδιας της UNESCO.

Το ζήτημα λοιπόν της επιστροφής των Γλυπτών του Παρθενώνα, της επανένωσης του «Ναού της Δημοκρατίας», διαφεύγει των στένων συνόρων των εθνικών διεκδικήσεων κι ανάγεται σε **οικουμενικό αίτημα** προς το σκοπό της ενότητας των εμβληματικών πολιτιστικών αγαθών.

Ασχέτως αν κανείς τάσσεται υπέρ του «πολιτιστικού εθνικισμού» ή του «πολιτιστικού διεθνισμού» ένα είναι βέβαιο: Η επανένωση των γλυπτών δεν είναι μόνον υπόθεση ελληνική. Είναι υπόθεση παγκόσμια. Ενδεικτικό είναι ότι έχουν συσταθεί 25 ξένες Εθνικές Επιτροπές για την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα -μεταξύ των οποίων και η διάσημη βρετανική επιτροπή- καθώς και Διεθνής Σύνδεσμος για την Επιστροφή τους, ενώ η Διακυβερνητική Επιτροπή UNESCO για την «Επιστροφή των Πολιτιστικών Αγαθών στις Χώρες Προέλευσής

τους ή την Απόδοσή τους σε περίπτωση Παράνομης Κτήσης» (ICPRCP) έχει απευθύνει πλείονες συστάσεις προς τις βρετανικές αρχές για την επίλυση του ζητήματος.

Η παραπάνω διεθνής κινητοποίηση δικαιώνει την διαχρονική εθνική στάση. Το αίτημα είναι ένα, και δεν συναρτάται ούτε εξομοιώνεται ποιοτικώς ή νομικώς προς άλλες περιπτώσεις πολιτιστικών αγαθών: είναι αυτό της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα από το Βρετανικό Μουσείο , στο σπίτι τους, τον Παρθενώνα όπου και μόνον ανήκουν ως αναπόσπαστο μέρος.

Πρόκειται για ξεκάθαρη θέση, χωρίς αστερίσκους και υποσημειώσεις: **Τα μάρμαρα ανήκουν εδώ κατά κυριότητα και νομή. Ανήκουν εδώ ιστορικά και πολιτισμικά. Ανήκουν εδώ εθνικά και δικαιωματικά.**

Το αίτημα της επιστροφής των γλυπτών έχει μακρά ιστορία, που καταδεικνύει ότι αποτελεί πάγιο εθνικό αίτημα και όχι όψιμη διεκδίκηση. Το 1842 διατυπώθηκε από τον Αλέξανδρο Ραγκαβή, γραμματέα της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, η πρώτη επίσημη αιτίαση της Ελλάδας κατά του Έλγιν *επί τω τέλει* όπως επιστραφούν τα διαρπαχθέντα γλυπτά. Το αίτημα επαναλήφθηκε αργότερα το 1924, με τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από το θάνατο του λόρδου Βύρωνα. Το 1961, ο

Δήμαρχος της Αθήνας αλλά και η Ακαδημία Αθηνών, ζήτησαν από την Αγγλία τον επαναπατρισμό των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Το 1982 απετέλεσε έτος – σταθμό για το ζήτημα της επιστροφής των Γλυπτών από το Βρετανικό Μουσείο, καθώς στη Γενική Διάσκεψη της UNESCO για την Πολιτιστική Πολιτική στο Μεξικό, η τότε Υπουργός Πολιτισμού, **Μελίνα Μερκούρη** - η μεγάλη Ελληνίδα, που ταύτισε την πολιτική της διαδρομή και προσφορά με τη διεθνή ανάδειξη του αιτήματος της επανένωσης των γλυπτών- προέβαλε το αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης για την επιστροφή των γλυπτών. Η ελληνική αντιπροσωπεία υπέβαλε σχέδιο Σύστασης υπέρ της επιστροφής του γλυπτού διακόσμου του Παρθενώνα στην Ελλάδα, που υπερψηφίστηκε με 56 ψήφους υπέρ, 12 κατά και 24 αποχές. Το 1984 η Ελλάδα υπέβαλλε επίσημο αίτημα για την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα στην UNESCO. Από το 1987, το ζήτημα των Γλυπτών του Παρθενώνα έχει ενταχθεί στην επίσημη ατζέντα των θεμάτων της UNESCO, συζητείται ανά διετία στις συνεδριάσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής, και κάθε φορά υιοθετείται σύσταση από τα κράτη-μέλη για την προώθηση του ζητήματος.

Κάθε φορά βέβαια αντιμετωπίζουμε την γνωστή, πείσμονα και ανιστόρητη άρνηση της Μεγάλης Βρετανίας.

Παρά τη χρονική απόσταση, την απώλεια αποδεικτικού υλικού, και τα νομικά ζητήματα που αφορούν στον εντοπισμό του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου (καθ' ημάς βάσει της *lex rei sitae*), αλλά και του εφαρμοστέου διεθνούς δικαίου (με δεδομένη την ισχύ των διεθνών συμβάσεων *inter partes* και τις αυστηρές προϋποθέσεις αναγνώρισης των διεθνών εθίμων), φρονούμε ότι η ελληνική θέση έχει ισχυρή δικαιοθετική θεμελίωση.

Εγείρονται ασφαλώς εξ επόψεως διεθνούς δικαίου εύλογες αμφιβολίες σχετικά με το εάν τυγχάνουν εφαρμοστέες οι δύο βασικές σχετικές διεθνείς συμβάσεις: η Σύμβαση της ΟΥΝΕΣΚΟ του 1970 και η Σύμβαση UNIDROIT του 1995, καθώς δεν προβλέπεται ρητώς η αναδρομική τους ισχύς και δεν δεσμεύουν κατ' αρχήν τα μη συμβαλλόμενα μέρη. Εντούτοις, η **αρχή της διατήρησης της ακεραιότητας των πολιτιστικών αγαθών** αποτελεί επαρκές νομικό εφαλτήριο για την τεκμηρίωση του εθνικού αιτήματος.

Η αρχή αυτή συνίσταται στο ότι ένα τμήμα πολιτιστικού αγαθού που αποσπάσθηκε από το κύριο πολιτιστικό αγαθό θα πρέπει να επιστραφεί γιατί αμφότερα αποτελούν, από κοινού, ενιαίο, από αισθητική, ιστορική και ψυχολογική άποψη, πολιτιστικό αγαθό. Η βίαιη απόσπαση τμήματος του πολιτιστικού αγαθού «τραυματίζει» το αγαθό και καταστρέφει την αξία του, με

αποτέλεσμα να καθίσταται επιτακτική ανάγκη η αποκατάσταση της ενότητάς του.

Υπενθυμίζεται ότι η αρχή αυτή της ενότητας του αντικειμένου – και όχι μόνο πολιτιστικού- απαντάται σ' όλα σχεδόν τα εθνικά δικαιικά συστήματα, μέσα από τη σχέση κυρίου αγαθού και συστατικού μέρους του. Πράγματι, τα εθνικά δίκαια ορίζουν συνήθως –και μεταξύ αυτών και ο ελληνικός Αστικός Κώδικας- το συστατικό ως μέρος ενός πράγματος που δεν μπορεί να αποχωρισθεί από αυτό χωρίς βλάβη δική του ή του κυρίου πράγματος (άρθρο 953 Α.Κ.). Στην περίπτωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα διαπιστώνουμε ότι αυτά αποσπάσθηκαν από τον Παρθενώνα με βλάβη, ταυτόχρονα, και των ίδιων και του Παρθενώνα. Η γενική αρχή της διαφύλαξης της ενότητας του κύριου αγαθού και του συστατικού του μέρους, ως γενική αρχή του δικαίου επιτάσσει εν προκειμένω την επανένωση.

Η λύση αυτή ενισχύεται ασφαλώς από τις **συνθήκες υπό τις οποίες αφαιρέθηκαν τα γλυπτά**, που στερούν τη Μεγάλη Βρετανία από οποιοδήποτε υπέρ της επιχείρημα. Μπορεί άραγε κανείς εύλογα να υποστηρίξει τη διατήρηση *ιδίω δικαίωματι* ενός τόσο σημαντικού αγαθού όταν **στηρίζεται σε ανύπαρκτο τίτλο κτήσης**, και ο μόνος εμφανιζόμενος τίτλος προκύπτει ότι είναι χαλκευμένος, είναι προϊόν δωροδοκίας, έχει εκδοθεί αναρμοδίως, και καθ' υπέρβαση εξουσίας;

Γνωρίζουμε, βεβαίως, τις δυσκολίες ενός πιθανού δικαστικού εγχειρήματος, κυρίως ελλείψει προηγούμενης σχετικής νομολογίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο έχει επιδιωχθεί μέχρι τώρα **διαπραγματευτική λύση**, ευκατάρχη κατάληξη της οποίας θα είναι η υπογραφή σχετικής διμερούς σύμβασης μεταξύ των δύο κρατών. Δεν μπορούμε όμως να παραβλέπουμε την μία και μόνη ιστορική και νομική αλήθεια: ότι στην πραγματικότητα πρόκειται για **αρχαιοκαπηλεία**.

Για εμάς, λοιπόν, η διαπραγμάτευση αυτή δεν είναι διαπραγμάτευση συμφερόντων, είναι **διαπραγμάτευση αρχών**. Γι' αυτό και επιμένουμε τόσο στην ανάδειξη και εδραίωση τόσο της ιστορικής αλήθειας, όσο και της νομικής βασιμότητας των θέσεών μας. Και τούτο είναι εθνική επιταγή.

Σας ευχαριστώ.